

לאברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית מא, טז)
”זה יוסף שהיה אז בחכמה” (ר"ט ז')

מתורתו ומשנתו של
שר התורה הגאון הקדוש
רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת מטות (באר"י) תשפ"ב • שנה ב' - גליון פ"ג • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

גלינו הש"ס
נזיר בנ

ואם הפך יפר אתם אישה ביום שמעו וגו' אישה הפרם וד' יסלח לה (ל, יז).

רבי עקיבא בכה כי היה גלגול שמעון שהתכוין לאיסור ונמצא היתר במכירת יוסף

בגמרא נזיר (כג, תנו רבנן, 'אישה הפרם וד' יסלח לה', באשה שהפך לה בעלה והיא לא ידעה הכתוב מדבר, שהיא צריכה כפרה וסליחה, וכשהיה רבי עקיבא מגיע אצל פסוק הזה - היה בוכה, ומה מי שנתכוון לעלות בידו בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה טעון כפרה וסליחה, המתכוון לעלו בידו בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר על אחת כמה וכמה.

בספר בית שמואל אחרון על התורה פרשת פנחס (ד"ה ופירש), הביא בשם ספר **זור הקודש** (בב"ר פד, ז' ד"ה ובענין - ד"ה ונ"ל), מדוע דווקא רבי עקיבא היה בוכה בזה. וכתב דמבואר **בוזר הקודש** (זוה"ר רות פט): **ובהאר"י ז"ל** (ספר הגלגולים פרק מב ד"ה כתוב), דעשרה הרוגי מלכות היו גלגול עשרה שבטים שמכרו את יוסף, ויוסף אמר להם (בראשית נ, כ) 'אתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטובה', ואם כן חטא המכירה הוי כנתכוון לבשר חזיר ועלה בידו בשר טלה, ורבי עקיבא מבואר (ראה ספר הגלגולים שם; מגלה עמוקות פרשת ואתחנן אופן עג), שהיה גלגול שמעון, ולכן היו לו יסורין גדולים יותר מכולם, לפי ששמעון נכנס בעובי הקורה (ענין רש"י פרשת מקץ מב, כד ד"ה את), ועל כן רבי עקיבא די"קא כשהגיע למקרא זה היה בוכה, דצריך לקבל יסורין גדולים עבור חטא מכירת יוסף, עד כאן דבריו - דברי פי חכם חן.

לקח טוב
כל א

כל נדר וכל שבעת אסר לענת נפש אישה יקימנו ואישה יפרנו (ל, יח).

האם יש חילוק בגדרי שליחות בין שאילה בבעלים לבין הפרה

נסתפקתי, הא דקי"מא לן (קידושין מא): שליחו של אדם כמותו - מהו הכוונה בזה. אם הכוונה שגופו של שליח נחשב כגוף המשלח, או השליח לאדם אחר נחשב - רק שהמעשה אשר הוא עושה בשליחותו על כל פנים מתייחסת למשלח, ונחשב שהמשלח עשה המעשה ההוא, או דלמא גם המעשה איננה מתייחסת למשלח רק לשליח, ונחשב שהשליח עשה המעשה - לא המשלח, רק שהתורה גורה שאף שאדם אחר עשה המעשה, לא הוא, עם כל זה כיון ששלחו לכן מועלת המעשה של האחר עבורו כאלו עשאה הוא, ודו"ק.

ועיין בש"ס בבא מציעא (יג, דאמר דדין שליח - אי חשוב כבעלים לענין שאילה בבעלים - תלוי בפלוגתא דרבי יאשיה ורבי יונתן (נדרים עב): דפליגי אי מהני הפרת נדרים על ידי שליח, דסבירא ליה לרבי יאשיה דבעינן בעל ממש משום דכתיב 'אישה יקימנו ואישה יפרנו', ורבי יונתן סבירא ליה דשלוחו של אדם כמותו, עיין שם.

והנה לענין שאילה בבעלים - נראה פשוט דתלוי בזה אי הא שלוחו של אדם כמותו היינו שגוף השליח נחשב כגוף הבעלים, דאז שפיר חשוב שאילה בבעלים וכמוכח, מה שאין כן אם אין גופו כגוף הבעלים, אלא שמעשהו מתייחסת לבעלים - או שמועלת עבור הבעלים, אז שפיר לא חשוב שאילה בבעלים כיון שאין גופו כגוף הבעלים, ולא קרינן ביה 'אם בעליו עמו' (שמות כב, יד), וכמוכח.

אולם לענין הפרה שפיר יש לומר לכאורה, דבין לרבי יאשיה ובין לרבי יונתן אין גוף השליח כגוף הבעלים, ופליגי רק באחד משני הצדדים האחרים הנ"ל, דרבי יונתן סבירא ליה דהמעשה אשר השליח עושה בשליחותו על כל פנים מתייחסת למשלח, ונחשב שעשה המשלח המעשה ההוא, ועל כן גם כאן כשעשה השליח מעשה ההפרה נחשב שפיר שהפיר הבעל, וקרינן ביה 'אישה יפרנו', ורבי יאשיה סבירא ליה דגם המעשה איננה מתייחסת למשלח - רק לשליח, אלא שמועלת עבור המשלח, ועל כן כאן שהקפידה תורה דאישה יפרנו - דהיינו שהבעל עצמו יעשה מעשה ההפרה ולא אחר, על כן שפיר לא מהני שליחות.

ואם כן קשה לכאורה, דאין תלי הש"ס דין דשאילה בבעלים בפלוגתא דהפרה, הא יש לומר דתרווייהו סבירא להו דגוף השליח לא הוי כגוף הבעלים, ורק בשני הצדדים האחרים הוא דפליגי - אם המעשה מתייחסת למשלח או לשליח. ועל כן בדין שאילה בבעלים דבעינן ממש גוף הבעלים, דהא כתיב 'אם בעליו עמו', ולא סגי במה שמעשה השליח מתייחסת לבעלים, אם כן שפיר יש לומר דלכולי עלמא לא חשוב על ידי שליח שאילה בבעלים.

גם בהפרת נדרים השליח נחשב כגוף הבעל

אמנם אחרי העיון זה אינו, דגם בהפרה ההכרח לומר לרבי יונתן דגוף השליח חשוב כגוף הבעל, דאי אפשר לומר דרק מעשה הפרתו מתייחסת לבעל, דהא הפרה הוא רק דבור, ואם כן המעשה שבו הוא רק עקימת השפתים ונענוע כלי המבטא, ואם כן אי נימא דרק המעשה אשר השליח עושה מתייחסת למשלח, אם כן חשוב רק כאלו עיקם המשלח שפתי השליח ונענע כלי המבטא של שליח, וכנודע סברת **הקצות החושן** (סימן קכב ס"ק א) לענין תפלין ושאר מצות שבגופו על ידי שליח.

ואם כן, אכתי אין כאן דבור של הבעל בעצמו, ואין יועיל. ועל כרחק דגוף השליח נחשב כגוף המשלח, ושפיר

חשוב דבור ההפרה שהשליח מדבר כאלו דיבר זה הבעל בעצמו, כי השליח בשעת הפרתו נחשב כגוף הבעל ממש, ואם כן שוב שפיר לענין שאילה בבעלים - גם על ידי שליח חשוב שאילה בבעלים, ועל כן שפיר תלי הש"ס דין דשאילה בבעלים בפלוגתא דרבי יאשיה ורבי יונתן הנ"ל, ודו"ק.

בית האוצר
מערבת א כלל י

שא את ראש השבי באדם ובבהמה וגו'. ויהרמת מכם לה' וגו' מן האדם ומן הבהמה וגו'. ונפש אדם מן הנשים וגו' (לא, כו; כח, לה).

הוכחה מהפסוקים ששם 'אדם' כולל נשים

עיין ספר **קהלת יעקב** חלק לשון חכמים (אות א כלל ז ערך 'אדם'), נסתפק קצת אי שם 'אדם' בלשון חכמים קאי גם על נשים. עיין שם דהביא כמה דוכתי (יבמות סא; קז). בשם 'אדם' דלשון חכמים, דקאי רק אגברי.

ובלשון תורה פשיטא ליה דקאי גם אאשה, דכתיב (בראשית ה, ב) 'זכר ונקיבה בראם ויקרא את שמם אדם'. ולא עוד אלא דקאי לפעמים אאשה לחוד, דבפרשת מדין כתיב (לא, כו) 'שא את ראש מלקוח השבי באדם ובבהמה', וכן 'מן האדם ומן הבהמה' (שם, כח), וכן כתוב עוד שם 'אדם' כמה פעמים באותה פרשה (פסוק לז, מ), וכולן על הנשים קאי, שהרי הרגו כל זכר (שם, יז), וכן כתוב שם בפרשה עוד (פסוק לה) 'ונפש אדם מן הנשים', עכ"ל.

והנה הא דאשה קרויה 'אדם', כבר מבואר בתוספות ערכין (ג, ד"ה והצרוע), עם זאת הראיה עצמה - מקרא ד'ונפש אדם', וז"ל התוספות שם: ויש להקשות, אמאי לא נפקא לן אשה מ'אדם' - דמשמע אשה כו', דכתיב 'ונפש אדם', עכ"ל.

ועיין עוד בקהלת יעקב שם, שהביא ראיה דאשה בכלל 'אדם', וז"ל: גם גבי נגיעים כתיב 'אדם כי יהיה בעור בשרו' (ויקרא יג, ב), וכמו כן 'אדם כי ימות באהל' (לעיל יט, ד), ולא אצטרף קרא לרבויהו, וכמו שכתבנו בחלק הקדום ב'לשון תורה' (אות יב), עכ"ל.

והנה זה החלק הקדום אשר חיבר ז"ל בלשון תורה לא זכיתיו לראותו. ועל הראיה מנגעים הנ"ל יש לתמוה, דבנגעים איכא באמת ריבויא אַנְשִׁים מתיבתא 'והצרוע' (ויקרא שם, מה), בכריתות (ה), ובערכין שם (ג), ואדרבה התוספות דערכין שם הקשו באמת דלמה לי ריבויא ד'והצרוע', הא איכא למילפינהו מ'אדם' וכנ"ל.

ואולי כוונת הקהלת יעקב, דבנגעים נמי איצטרף ריבויא רק משום דכתיב 'אישי' בפרשה (שם ג, מד), עיין שם בגמרא. ומוכח דאי לאו 'אישי' אזי תיבת 'אדם' כולל גם נשים.

ד"ה לא תשתחה: נועם אלימלך פרשת כי תשא ד"ה זה יתנו", עיין שם.
(ב) רבינו כדרכו האריך בראיות לכאן ולכאן, וכאן הובא הנוגע לפרשתינו.
(ג) **המשך לשונו**: "ויש להוסיף עוד - גמרא בברכות (סא), לא יהלך אדם אחורי אשה כו'. ועוד שם (כ), וסוכה (הח), תבוא מארה לאדם שאשתו

וְהִיִּיתֶם נְקִיִּים מִדַּ' וּמִיִּשְׂרָאֵל' (לֵב, כב)

איסור חשד ואיסור מראית העין במשנת רבינו ז"ע

מתוך: גליוני הש"ס; ציונים לתורה; אוצרות יוסף חידושי יורה דעה ~

סעיף ג ד"ה ומ"ש בשם) - ואין אדם יכול להקדיש את שאינו שלו ואין ההקדש חל (ראה שם), הרי אין כאן דבר המטעה את הרואה, דאטו מראה הבהמה מראה שהיא של המקדיש'. ועל כן, כיון שאין ענין ההיתר שבכאן דבר הנעלם ומסותר בהפיכו, אין בכל כמו זה משום מראית העין, ויש אל הרואה להסתפק בעצמו בכל כמו זה ולהתוודע על הדבר, דכיון שהוא יודע דאין הקדש חל על שאינו שלו - דכל כי האי גוונא וודאי אמרינן 'אדם יודע' (עיין כתובות עג) - יש לו להסתפק שמא אין הבהמה של המקדיש ואין ההקדש חל, ויש לו להתוודע ולחקור על זה בטרם יחשוד, ואין לנו לאסור בזה בהמת ראוּבן באכילה - אם שחטה שמעון לשם עולה - מפני הרואה.

והגע עצמך, אם שחט ראוּבן בהמת שמעון לשם עולה, אם יראה הרואה זה אחר כך כי שמעון אוכלו, מדוע יש לו לתלות דהבהמה של ראוּבן - ושמעון אוכלו באיסור, והלא יש לו לתלות גם להיפוך, כי היא של שמעון האוכלו, והקדש ראוּבן לא חל, ושמעון האוכל - בהיתר אוכל. ועל כל פנים יש לו להתוודע על זה של מי הוא בטרם יחשוד את שמעון.

ועל כן, אם אין הרואה נכנס בספק זה, רק סובר דהיא של ראוּבן וחושד את שמעון כו', הוא רק שטות וחסרון דעת מאת הרואה, ואין לנו לחוש לשטות של הרואה - שיחשוד בשטות. ורק במקום שיש לו לחשוד באמת על ידי דבר המטעהו, דהיינו במקום שענין ההיתר נעלם באמת, שחושט בהמת עצמו לשם עולה, והיה בלבו לשחוק, דאין אל הרואה לידע מה שבלבו, וכן חלב שקדים שדומה במראיתו לחלב בהמה, והמראה מטעהו, ולית ליה לרואה לאסוקי אדעתיה דהיא חלב שקדים, אז הוא דחיישנן למראית העין ואסור לו לאדם להביא עצמו לידע חשד.

ומה שאין כן במקום שהחשד הוא רק מפאת טעות הרואה - במקום שאין לו לטעות, כהך דשוחט את שאינו שלו לשם עולה, ידוע דלגבי הקדש צריך שיהיה שלו, וצריך להתוודע תחלה את היתו של המקדיש, ואית ליה שפיר לאסוקי אדעתיה אז בראותו אוכל מן הבהמה דלא היתה להבהמה של המקדיש ולא חל הקדשו, ומפאת זה הוא שאוכל האוכל, ולכן אם אין עושה כן, רק חושדו באיסור, כלי האי גוונא לא איכפת לו משום מראית העין, כך נראה פשוט.

'מראית עין' - בטעות במציאות ולא בטעות בדין

נראה, דלא שייך מראית העין, רק באם הוא רק טעות המציאות, דלפי מה שהרואה טועה לחשוב על המציאות, אזי בדיון יחשדהו באיסור. וכגון בחלב שקדים, דלפי מה שהרואה טועה דהוא חלב בהמה, הא בדיון יחשדהו דעובר איסור דאוכל בשר בחלב בהמה, על כן שפיר אסור לעשות דבר במציאות שיוכל להטעות את הרואה שיחשדהו באיסור, דהא בדיון יחשדהו - לפי מה שהמציאות מטעה אותו. אבל בתיישב הבא על הצביה, דהרואה אי אפשר שיחשדהו - רק אם יטעה בדיון ויחשוב דבן עז שבא על הצביה אסור לחשוט אותה ואת בנה, לא מצינו שהצריכו חכמים להמנע מעשות דבר מפני חשד רואה דלא גמיר דינא, ויחשדהו - מפני טעותו בדיון - דעביד איסורא.

ולשון 'מראית העין', היינו רק במקום שהטעות הוא מצד ראיית העין, כדמיון חלב שקדים, דנדמה לעין כחלב אשה, וכך כל לשון 'מראית העין', אבל טעות בדיון הוא ראייה שכלית של שקר, ולא מצינו שחשוד לראיה שכלית של שקר, רק למראית 'העין'. וזה פשוט, ולא ניתן לכתוב לגודל הפשיטות.

(ראה אוצרות יוסף חידושי יורה דעה שם). ועיין עוד גליוני הש"ס שבת סד: ד"ה מראית: 'ועיין פלתי' (סימן יג ס"ק ד), כתב מסבירא דתרי מילי ניהו - מראית העין וחשד, וצריך עיון.
1) עיין רמ"א י"ד סימן פז סעיף ג: 'נהגו לעשות חלב משקדים... אבל בשר בהמה, לא שפיר אסור לחשוט אצל החלב - שקדים, משום מראית העין'.
2) המשך לשונו: 'ואי דנאמר דסתמא אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, הרי זה השוחט בלאו הכי יצא מן הסתמיות, דגם אם היא שלו, הרי אסור להקדיש ולחשוט קדישים בחוץ'.
3) דנפקס להלכה בטור י"ד סימן טו סעיף טו, דהייא דשחטן ביום אחד שניהם מותרין, ואין בהם משום 'מראית עין', עיין שם.

ויטעו גם הם מתוך כך לעבוד עבודת כוכבים, ואינו כשאר מראית העין אשר הוא אך משום חשד, וכמבאר ברש"י עבודה זרה (י"ב ד"ה כל) וז"ל: כל מקום שאסרו חכמים דבר המותר ואסרוהו מפני מראית העין, שהרואה חושדו בדבר עבירה, עכ"ל.¹

איסור הבאת עצמו לידע חשד אם הוא דאורייתא

ואולם באמת, גם איסור הבאת עצמו לידע חשד, יש מאן דאמר דהוא מן התורה. שהרי רבי שמעון אומר כן להדיא בשבת (כג), עיין שם דאמר, מפני ארבעה דברים אמרה תורה להניח פאה בסוף שדהו, מפני גול עניים כו', ומפני חשד כו', עיין שם. ורבי שמעון לטעמיה, דסבירא ליה בעלמא (עיין בבא מציעא קטו). דדרשינן טעמא דקרא².

ועיין עוד שקלים (פ"ג מ"ב), דמייני קראי ד'והייתם נקיים' וגו', 'וְיִצְאָא חֵן וּשְׂכַל טוֹב בְּעֵינֵי אַלְקִים וְאָדָם' (משל ג ד), ויליף מנייהו איסור הבאת עצמו לידע חשד, עיין שם.

והנה מה שהבאתי מהך דשבת, מפני ארבעה דברים אמרה תורה להניח פאה בסוף שדהו כו', ומפני החשד כו', הנה אחרי זמן הגיעו לידע שו"ת רד"ך, ומצאתי שכתב ז"ל כן (בית יחידה ד"ה ואף) דלקדק מהך דשבת הנ"ל - דאיסור הבאת עצמו לידע חשד הוא מן התורה, ותהלה לקל יתברך שכינותו לדעתו הגדולה ז"ל.

וגם מצאתי עוד בשו"ת מהראנ"ח (מים עמוקים סימן מב ד"ה והכלל: סימן ע"ד וכו'), שהביא דברי הרד"ך הנ"ל. וכתב עוד ראייה מהך (בבא מציעא שם) דאלמנה עניה דאין ממשכנין אותה, מפני שמתחייב להחזיר לה, ונמצא משיאה שם רע בשכנותיה, עיין שם. וראיה זו תמוה, דמשם ראייה רק שאסור להביא את חברו לידע חשד, ואין לו ענין לחשד דעצמו, וכמוכּן.

'מראית עין' שייך רק במקום שענין ההיתר בהעלם

נראה לענ"ד, דאיסור מראית העין ישנו רק בדבר שענין ההיתר שבו בהעלם וכיסוי, וההעלם והכיסוי שלו הוא המביא לטעות את הרואה לחשוד באיסור. וכגון, בשוחט בהמת עצמו לשם עולה (עיין חולין מא), דאף שמוכּוּן בלבו באומר 'לשם עולה' לשחוק בעלמא, מכל מקום מה שבלב הרי הוא נעלם ומכוסה, ואין אל הרואה לידע מה שבלב, וכפי דבורו - הרי מקדישו לעולה ושוחט עולה בחוץ, ועל כן שפיר אסור משום מראית העין.

וכן בבשר בחלב שקדים וכדומה, כיון דחלב שקדים דומה לחלב בהמה במראיתו, והמראה מביאה הרואה לידע הטעות, ואין אל הרואה לידע שהוא חלב שקדים, דהא מראהו כחלב בהמה, לכן יש בו משום מראית העין.

ומה שאין כן בשוחט את שאינו שלו לשם עולה (עיין טורי זהב י"ד סימן ה ס"ק ז), דההיתר מפאת שאינה שלו (עיין בית יוסף שם

ג) דמייני קרא דלא תעשון אתי אלהי כסף וזהב לא תעשו לכם' (שמות כ"ב), עיין שם.
ד) וראה אוצרות יוסף חידושי יורה דעה קונטרס א אות ל: 'דמראית עין אין ענינו גזירה שמא יבוא לידע איסור, וענינו רק משום חשד, שאסור להביא עצמו לידע חשד, שהרואה יחשדהו בעובר איסור'.
ה) המשך לשונו: 'ומצאתי מימרא דרבי שמעון דשבת הל"ל גם כן בסיפרא קדושים (פרק א ברייתא י) ובתוספתא פאה (פ"א ה"ז), ונאמר שם 'מפני מראית העין' תחת 'מפני החשד', וזו ראייה מפורשת גם כן דאיסור מראית עין הוא משום חשד, והכי מוכח בדוכתי טובי (עיין רש"י שבת סד: ד"ה כל ב' שלם קמו: ד"ה אכל), ויבואר עוד במקום אחר א"י

דברים האסורים משום חשד - מראה מקומות וציונים

במשנה שקלים (פ"ג מ"ב), אין התורם נכנס לא בפרגוד חפוט כו', לפי שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שצריך לצאת ידי המקום, שנאמר 'והייתם נקיים מד' ומישראל', ואומר (משל ג ד) 'וְיִצְאָא חֵן וּשְׂכַל טוֹב בְּעֵינֵי אַלְהִים וְאָדָם', עיין שם. ועיין שם בירושלמי (סוף ה"א).

דברים האסורים משום חשד זנות ובברכות

(ג), מפני שלשה דברים אין נכנסין לחורבה, מפני חשד וכו'. וזוהו חשד שם (מג), עיין עוד שם (כג), ולא יניחם בחורין הסמוכים לרשות הרבים, שמא יטלו אותן ועברי דרכים ויבא לידע חשד, ועיין מה שכתבתי שם בגליון (ד"ה ובאת).³ ועיין עוד חגיגה (ה), דקא מייית לה לידע חשדא, ושם הוא הבאת אחר לידע חשד. ועיין שם בחידושי אגדות למהרש"א (ד"ה מוטב), דעשה דוחה לאיסור זה של הבאת אחר לידע חשד באי אפשר לקיים שניהם, עיין שם.

דברים האסורים משום שאר חשדות

עיין שבת (קל).⁴ ועיין עוד ר"י"ח שבת פרק ואלו קשרים (מב). מדפי הר"ף (י) שכתב: וטעמו של דבר, כדי שלא יראה כדם נדה - ויבא לידע חשד. ועיין בחידושי רמב"ן שבת (ק"ג ד"ה מה) מה שכתב שם: והוא דאמרין במסכת עירובין (לה) כו', לא יטייל אדם על פתחה של מדינה כדי שתחשך ויכנס למרחץ מיד, והיא משום חשדא, שכל הרואה אותו מטייל ועומד שם, מכיר ויודע שלכך הוא מתכוין - שיכנס למרחץ, ומפני כך אסורה. ובפסחים (ג), ושם (פג), ראש השנה (כד); יומא (ל), גיטין (ס). ועיין עוד שם (לה) תוספות (ד"ה לחוש) בשם הירושלמי (גדרים פ"ה ה"ד).

דברים שנהרו בהם כדי למנוע חשד

ועיין עוד יומא (לה), מעולם לא נמצאת פת נקיה ביד בניהם, שלא יאמרו ממעשה לחם הפנים זה ניזונין, לקיים מה שנאמר 'והייתם נקיים' וגו'. וזוהו גם כן אקטורת, עיין שם. ותענית (א), כמה שימש משה כל שבעת ימי המלואים כו', רב כהנא מתני, בחלוק לבן שאין בו אימרא, עיין שם ברש"י (ד"ה בחלוק); כדי שלא יחשדהו שמא באותה שפה הוציא מעות הקודש כו'.

אם 'מראית עין' הוא מדאורייתא או מדרבנן

דע, כי מצאתי איסור מראית העין מן התורה. והוא ברמב"ם הלכות עבודת כוכבים (פ"ג ה"ה) שכתב: אסור לעשות צורות לנוי כו', כדי שלא יטעו בהם הרואים וידמו שהם עבודת כוכבים כו'. ואיסורא דאורייתא קאמר, יעוין שם היטב.⁵

ואולם ענין מראית העין זה, נראה מלשון הרמב"ם ז"ל שהכונה הוא, כדי שלא יטעו הרואים שהוא עבודת כוכבים,

א) שציון לגמרא מנחות מג: 'אין אדם רשאי למכור טלית מצויצת לעובד כוכבים - עד שיתיר ציציותיה. מאי טעמא, הכא תרגימו משום זונה', וברש"י: 'לישנא אחרינא, משום זונה עובדת כוכבים, דלמא יהיב לה ההוא עובד כוכבים באתננה, ואמרה כי ישראל נתנה לי, ואתי למחשדיה'.
ב) במשנה שם: 'רבי אליעזר אומר, אם לא הביא כלי' (אוימל למול את התינוק, רש"י) מערב שבת, מביאו בשבת מגולה. ובסנהנה מכהו על פי עדים', וברש"י שם בגמרא ד"ה מפני חשדא: 'וסיפא דמתניתין דקתני 'בסנהנה מכהו על פי עדים' ודאי משום חשדא הוא, שלא יחשדהו שהוא נושא שאר חפציו'.
ג) עיין עוד רמב"ם הלכות עבודת כוכבים (פ"ג ה"ה) שכתב: אסור לעשות צורות לנוי כו', כדי שלא יטעו בהם הרואים וידמו שהם עבודת כוכבים כו'. ואיסורא דאורייתא קאמר, יעוין שם היטב.
ד) עיין עוד רמב"ם הלכות עבודת כוכבים (פ"ג ה"ה) שכתב: אסור לעשות צורות לנוי כו', כדי שלא יטעו בהם הרואים וידמו שהם עבודת כוכבים כו'. ואיסורא דאורייתא קאמר, יעוין שם היטב.
ה) עיין עוד רמב"ם הלכות עבודת כוכבים (פ"ג ה"ה) שכתב: אסור לעשות צורות לנוי כו', כדי שלא יטעו בהם הרואים וידמו שהם עבודת כוכבים כו'. ואיסורא דאורייתא קאמר, יעוין שם היטב.

ידוע תדע

הרחבת הידיעות במשנתו של רבינו

'שֵׂא אֶת רֹאשׁ הַשֶּׁבִי' (לא, כו) - בכמה לשונות משמשת תיבת 'שֵׂא'?

תשובה לידוע תדע! מפרשת פינחס: היכן מצינו סכך בש"ס שאליהו הנביא הוא פינחס בן אלעזר? עיין גליוני הש"ס סוטה יג. ד"ה ואליהו

מכתבי הלומדים עם הארות ומשא ומתן במשנת רבינו

לכבוד הגליון הנפלא 'אברך' שעל ידי מכון אוהבי תורה, הע"י.

א) בגליון עט פרשת קרח (עמוד א), הבאתם ראייה דעונשין כרת מן הדין, מדאיתא בספרי אם הנכנס למקדש בטומאה שלא לעבודה חייב, ק"ו אם נכנס בטומאה לעבודה, אלמא דעונשין כרת מן הדין, ע"כ. אכן אפשר לדחות הראיה, וכמו שכתב האור החיים הק' פרשת חקת (ט, טו) דאיתא בספרי, אם נכנס מקצתו למקדש בטומאה חייב, כל שכן כשנכנס כולו, וכתב האור"ח דלא שייך על זה אין עונשין מן הדין, דבכלל הבא כולו יש גם כן מקצתו, ואם כן חייב הוא על מקצתו, עיי"ש.

הכי נמי בנידון דידן, אם נכנס בטומאה שלא לעבודה חייב, כל שכן אם נכנס לעבודה, דאם נכנס לעבודה בטומאה עכ"פ לא גרע משנכנס בטומאה שלא לצורך עבודה, והכרת אינו מכח הקל וחומר. ודו"ק.

וכהאי גוונא כתבו המפרשים על הרמב"ם שכתב בריש פ"ב דמ"א, דמי שאוכל בהמה טמאה בשני סימני טומאה, לוקה מק"ו מאוכל בהמה שיש לו רק סימן טומאה אחד, והקשה המגיד משנה הא אין עונשין מן הדין. ותיירץ, דעכ"פ כשיש בו שני סימני טומאה יש גם כן בכלל סימן טומאה אחד וחייב משום הסימן אחד ולא מכח הק"ו.

אך לפי מה שכתב באוה"ח הנ"ל להתנא בספרי ס"ל דאף כה"ג אמרינן אין עונשין מן הדין, ניחא ראיית הגאון ר"ע מהספרי לשיטתו, ודו"ק.

ב) הביא (שם עמוד ד) דמעשה שאדם עושה מפאת אונס אין המעשה מתייחס אליו, ע"כ. וכעין זה ע"י ברש"י פרשת בראשית (ד, כג) וז"ל: וכי אני פצעתי מזיד שיהא הפצע קרוי על שמי, והלא הייתי רק שוגג, עיי"ש. וע"כ הכוונה שהיה אונס, דבשוגג המעשה מתייחס אליו, והא ראייה דמביא קרבן על שוגג, ועל כרחך הכוונה באונס, כמו שכתב הגאון ז"ל.

ג) מה שהביא (שם) דמשמע בכתובות כ"ג דעבדי אינשי דמקדשי בצנעה, אלמא דליכא קול באירוסין, והקשה דהתוספות כתבו במסכת בבא מציעא דאירוסין יש לו קול, ע"כ. נראה דודאי רוב פעמים יש קול, רק מיעוט פעמים אין קול, וראיה דגירושין דאי יש לו קול, כדאיתא ביבמות ק"ט, ואפ"ה איתא שם בכתובות דזימנין מגרשין בצנעה, וע"כ רוב פעמים יש קול בקידושין ובגירושין.

ועוד העיר הגאון דביבמות ק"ט משמע דקידושין אין להם קול. ונראה לדחות, דשם איירי בגישה וחזר ולקחה פעם שניה, כהאי גוונא אין קול, משא"כ במקדש בפעם הראשונה יש קול, ומיושב הכל.

ד) לרבי יוסי אדני השדה מטמא באהל וכו' (שם עמוד ב), ועל פי זה מובן הסמיכות סוף פרשת קדושים לתחלת פרשת אמור, דבסוף קדושים כתוב: 'ואיש וגו' או ידעוני', ועי' בחינוך מצות תקי"ד ידעוני הוא אדני השדה, וסמוך ליה טומאת כהנים, דכהנים אסורים לטמאות לידעוני שזה אדני השדה לר"י.

ה) הקשה (שם עמוד ד) על הר"ש במסכת תרומות פ"ז מ"ג, דכתב דקטנים לאו בני אכילה יגהו, ותמה מכמה מקומות דמשמע דאכילת קטן שמה אכילה.

ונראה דודאי אכילת קטנים שמה אכילה, אך היכי דבעי שיהא בכדי אכילת פרס - קטנים על פי רוב אין אכילתם בכדי אכילת פרס, דעי' סוף פרק לולב הגזול, אם יכול לאכול כדי אכילת פרס, ועי' במג"א ריש ס' פ"א.

ואם כן ניחא הכל, דהר"ש בתרומות איירי אם הקטן אוכל תרומה אי משלם קרן וחומש, ולגבי תרומה החיוב הוא רק באוכל כדי אכילת פרס, עי' רמב"ם פ"י דתרומות, ובדרך כלל הקטנים ביותר אין יכולים לאכול בכדי אכילת פרס, וזו כונת הר"ש דקטן לא בר אכילה, היינו בכדי אכילת פרס.

וניחא ביבמות להזהיר קטנים דגם כן חצי שיעור אסור ליתן לקטן, ולא בעי כדי אכילת פרס. וכן ניחא בסוכה קטן שיכול לאכול כזית פסח היינו שיכול לאכול בכדי אכילת פרס. וכן ניחא במנחות דמשמע דיכול לאכול קדשים, היינו דיכול לאכול פחות מזכית, עי' יומא ל"ט הגיעני כפול, ועיי"ש בתוספות ישנים. ומיושב הכל בס"ד.

ו) מה שהביא שם (עמוד א) דהיו מפרישים רק תרומה בגורן ולא המעשרות. נראה הטעם, דקיימא לן דתרומה מפרישין רק באומד, עי' פ"ק דמסכת תרומות מ"ו, מה שאין כן מעשרות מפרישין רק במדה ובמשקל ובמנין בדיוק. ולכן בגורן שעושין כרי אי אפשר להפריש במדה בדיוק, דהא שם הכל מונח בכרי דאי אפשר למדוד, ועל כן מפרישין רק תרומה, דתרומה ניטל רק באומד ולא במדה ובמנין וכו'.

אבל מעשר דבעינן שיפריש בדיוק במדה, אי אפשר בגורן, לכן מפרישין מעשרות רק בבית, שם אפשר למדוד ולשקול בדיוק.

בברכת התורה

הק' שמאי קהת גרוס הכהן

[חבר הביד"צ דקהל מחזיקי הדת ובעמח"ס 'שבט קהתי' ושא"ס]

שר המסנים (יא)

מכתבי הסכמה וברכה שכתב רבינו זי"ע לספרים שיצאו לאור בימיו

ספר 'כלי חמדה'

מתוך הקדמת בני המחבר ל"ספר המילואים לכלי חמדה" (פיעטרקוב תרצ"ח):

"... וביחוד זה הספר כלי חמדה שאינו יורד משולחנם של מלכים מאן מלכי רבנן, והרבה גאוני גדולי עולם כתבו הערותיהם על ספר זה, והרבה נשתבחו בו, אשר על זאת יעידון אגרותיהם אשר השיג אממור"ר זצ"ל בעצמו, כגון מהגאונים: הגאון ר"ח מבריסק, השדי חמד, הגאון הרדב"ז מא"י, הגאון ר' ישע מדווינסק, הגאון אור שמח, הגר"י ענגיל, בעל חלקת יואב זצ"ל, ועוד..."

ספר 'פרפראות לחכמה'

ב"ה יום ד' פקודי תרע"ט ווינא.

כבוד ידידי הרב הגדול החו"ב (החתיף ובקי) הצדיק נבון לחש, חסידא ופרישא, מחצבת קודש מחצבתו, כש"ת מהו" ברוך פנחס שליט"א ראבינאוויטש.

אחד"ש כת"ה.

העלים לתרופה על מגלת אסתר אשר שלח לי כת"ה, הנקובים בשם "פרפראות לחכמה", עיינית וראיתי במ כמה דברים ורמזים טובים ונכוחים נאים ומתקבלים, ואשר כתב כת"ה כי בדתו להדפיס כזה גם על נ"ך ושאר מגלות, הנה וודאי ראויים דברים כאלה לאדפוס יאירא להגדיל תורה ולהאדירה, יראו ישרים וישמחו.

והנני בזה ידידו הדושת"ה

הק' יוסף ענגיל

וראיתי בספרו רמז, כי המן גימטריא אדם טמא. ולשון טמא על המן מצינו בגמ' ב"ב צ"א א', אימ' דאברהם אמתלאי בת כרנבו, אימ' דהמן אמתלאי בת עורבתי, וסימנין טמא טמא טהור טהור. וברש"ם, עורב טמא הוא והמן נמי טמא הי', עכ"ל.

הנ"ל.

א) חיבור הגאון המפורסם רבי מאיר זן רפאל פלוצקי זצ"ל אבד"ק דווארטה וואוסטורבא, שהיה מבני היכל ומתלמידיו המפורסמים של הגה"ק בעל "אבני נזר" מסוכטשוב זי"ע, אשר עדינות הגאון המחבר בהקדמתו לספרו "חמדת ישראל" - "האיר עיני בדרך לימוד תורה הקדושה והתהלתית הספר כלי חמדה התפרסם עד מהרה לשם ולתהילה בקרב כל תופשי התורה שלא זזו מחבבו. בני הגאון זצ"ל כותבים בהקדמת "ספר המילואים לכלי חמדה", שאביהם הגאון קיבל הרבה הסכמות על ספרו, ושגם רבינו - אשר כפי הנראה הכירו מסוכטשוב - כתב לו הסכמה על ספרו זה, אך הסכמות אלו מעולם לא נדפסו וחבל על דאבדין. הגאון זצ"ל גם חיבר את הספר "חמדת ישראל" על ספר המצוות לרמב"ם ואת הקונטרס "שאלו שלום ירושלים" על ירושלמי קדשים המזוהף.

ידידות מיוחדת היתה לו לרבינו עם הגאון בעל 'כלי חמדה' זצ"ל, ועוד בימי חורפם היו משתעשעים יחדיו בדברי תורה, בימי מגורי רבינו בעיר קרעניץ. ולימים עמדו רבות בקשרי מכתבים של תורה והוכיחו זה את זה בספריהם, כפי שעוד יסופר בארוכה.

יש לציין במיוחד את הערצתו המיוחדת של 'כלי חמדה' זצ"ל לתורתו של רבינו, עד שבספרו 'כלי חמדה' פרשת כי תצא אות יא ס"ה ה' דף רכו מעיד: 'בימי חורפי נדפס ספר אנתון דאורייתא... וצויתו לבני המנוח הרב החו"ב מהורא"י (רבי אלעזר יהודה) ז"ל שילמוד בו על הסדר, ופלפלתי עמו הרבה בדבריו'. כמו כן חיבר קונטרס מיוחד של הערות ומשא ומתן בדברי רבינו, כמו שכתב

בנו וממלא מקומו של המחבר, כ"ק האדמו"ר רבי זוד יצחק אייזיק זצ"ל, מספר בהקדמתו כדברים האלה: 'ואזכיר בכאן כי קודם שנתן אדוני אבי ז"ל את חיבורו פרפראות לחכמה אל בית הדפוס, שלח אותי אל ידידו הגאון והנראי ר' יוסף ענגיל זצ"ל ליקח הסכמה מאתו. ובקיש הרב ר' יוסף ענגיל ז"ל להניח את הכתב יד אצלו לעיין בו איהו ימים, ושאבוא בעוד איהו ימים ליקח מאתו את הסכמה. ואח"כ כשבאתי אליו אמר לי בזה הלשון ממש: 'איך זגא אייך או אייער טאטע איז ביי מיר אסאך גרעסער געווארען דורך דעם קליינעם ספר פרפראות לחכמה. די וועלט פארשטייט עס נישט, איך בין א מבין אויף דעם ספר' (אני אומר לכם שערכו של אמכם גדל בעיני מאוד על ידי הספר הקטן 'פרפראות לחכמה', העולם אינו מבין זאת, אבל אני מבין על הספר), והרבה לשבח את הספר ואת המחבר. ע"כ דבריו ז"ל'.

ראיה מהרשב"א שבמילה אין המעשה לבד מצוה אלא גם מה שהוא מהול

בכתובות (יא), גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין. עיין שיטה מקובצת (שם ד"ה הקשו) הביא קושיה המפרשים (רשב"א שם ד"ה הא; ריטב"א שם ד"ה אמר), דאמאי אמר 'מטבילין' ולא אמר מלין. והביא שם תירוץ בשם הרשב"א (שם), וז"ל: עוד תירץ הרשב"א, דלרבותא נקט טבילה, משום דמילה דין הוא שתעלה לו כשיגדיל ויתרצה, דישנה בעולם בשעת רצונו, אבל טבילה - דבשעתה לא היה בו דעת, ובשעה שנתרצה - אינה בעולם, אימא לא, כיון שגרותו מסופק, שהרי יכול הוא למחות כשיגדיל (עיין כתובות שם), קא משמע לן, עכ"ל.

ומבואר בזה, דלא המעשה לבד היא כל המצוה במילה, רק גם מה שהוא מהול, דאילו היה המעשה לבד כל המצוה - הרי אין בינו לטבילה כלום, דהמעשה הרי כבר אזלא לה כמו מעשה הטבילה, ועל כרחק דבמילה מה שהוא מהול הוא גם כן מצוה, ולכן שפיר קמו שהוא מרוצה בגדלות במה שהוא מהול, אז חשוב כאילו נתקיימה אז מצות המילה ברצונו, ודו"ק.

טעמים שסנהדרין לא נחשבים קבוע

בגמרא כתובות (טו), כל קבוע כמחצה על מחצה דמי. עיין חולין (יא), מנא הא מלתא דאמור רבנן זיל בתר רובא, שנאמר 'אחרי רבים להטות' (שמות כג, ב). ובמדרכי שם (פ"א רמז תקצט): והקשה לי מורי רבינו יקר, הא עיקר האי קרא בסנהדרין הוא, וסנהדרין קבועין הן בלשכת הגזית. ותירץ, דאין עושין מעשה בגופן אלא אחר הדבור הנבדל והנפרש מפייהם, והוי כבשר הנמצא דאמרינן ביה (כתובות שם) כל דפריש מרובה פריש עכ"ל. וכן כתב במהרי"ק (שורש קעא ד"ה גם מה), בשם תוספות פרק קמא דסנהדרין, דסנהדרין לא חשיבי קבוע, הואיל והדיבור שלהם נייד. ועיין שאילת יעב"ץ (ח"א סימן קנז), ושו"ת מהרי"ל (סימן קסט ד"ה והורגו; ועיין שם סימן קעא).

ועיין שו"ת הרי"ם חידושי יורה דעה (סימן ט ד"ה ונראה - ד"ה וא"ל), עיין שם אריכות גדול דסנהדרין לא חשיבי קבוע, דרוב דסנהדרין אינו לבד כשאר רוב של ספק דאמרינן ביה קבוע, רק יש שם גם כן סברא דרובו ככולו (עיין נזיר מב), דכיון דצריכין כל הבית דין לפסוק ולהתוך הדין יחד - לכן הרוב מכריע את המיעוט מפאת רובו ככולו, והוי כאילו אין כאן מיעוט כלל, עיין שם היטב אריכות גדול בזה.

ומצאתי כל הסברא מבוארת בקצרה במאירי יומא (פב, ד"ה שני), דאהא דאמר שם (פג), דתרי אומרים צריך ושלשה אין צריך - מאכילין אותו, ואף על גב דאמר רב ספרא דתרי כמאה - הני מילי לעניין עדות, אבל לעניין אומדנא בתר רוב דיעות אזלינן, הני מילי לעניין אומדנא דממונא, אבל הכא - ספק נפשות הוא, וכתב על זה המאירי, וז"ל: ואף על פי שבמניין הסנהדרין הולכין אחר הרוב בדיני נפשות, אין העניין אלא דבדר צריך מניין מתחלתו להיות הרוב נדון ככולו, עכ"ל.

והכוונה, דרק בסנהדרין צריך מניין של כ"ג (עיין סנהדרין ב), על כן שייך לומר דרוב המניין ככולו, מה שאין כן שלשה רופאים אומרים אין צריך, אי אפשר לומר שיוחשבו חמשה, מפאת רובו ככולו, דאטו מניין של חמשה בעינן - כדי שנאמר שרוב המניין ככולו, ומה עניין כאן לשיוחשבו חמשה, ועל כרחק - הם רק שלשה האומרים אין צריך, ושנים יש שאומרים צריך, ושפיר לא אזלינן בתר השלשה, דלא אזלינן בתר רוב בסכנת נפשות, וסנהדרין שאני, דהם דבר של מניין, ושייכא סברא דרובו ככולו ונמצא שאין כאן מיעוט כלל.

סברת הפה שאסר נאמר אגב גררא גם בממונות

בכתובות (טו-טז), במשנה, ומודה רבי יהושע, באומר לחבירו שדה זו של אביך היתה ולקחתיה הימנו, שהוא נאמן, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר.

אף על גב דאין כאן דין איסור והיתיר - רק דין מומן, מכל מקום אגב גררא דמשנה דמאי (פ"ו מ"א) - נקט לה, דשם הוזכרה סברא זאת דהפה שאסר כו' - במשנה ראשונה^א, ואיירי שם במידי דאיסור והיתיר, עיין שם. ואגב גררה נקט לשון זה בכל מקום, ואף היכא דאיירי במידי דממונא.

מה החידוש לענין טלית - שאם היתה של אביו אין הפה שאסר

ועיין עוד תוספתא מעשר שני (פ"ה ה"ח), אמר לו כובס, טלית זו של אביך היתה ולקחתיה הימנו - נאמן הוא, הפה שאסר הוא הפה שהתיר. אם יש עדים שהיה של אביו ואומר לקחתיה הימנו - אינו נאמן. ועיין לקמן (יז), אי הכי, גבי אביו נמי, בשלמא גבי אביו - משכחת לה כגון שאכלה שתיים בחיי האב ואחת בחיי בנו, וצריך עיון קצת, דעל התוספתא דאיירי בטלית הא אין לתרץ כן, ואם כן קמה לה קושיה הגמרא על התוספתא.

ועיין עוד רי"ף בבא מציעא (א: מדפי הרי"ף), דהביא גם כן תוספתא (שם פ"א ה"ו), שהפה שאסר כו'.

מרקד אתלת - נגד שלישי המאחד השנים

מה שכתבתי (אוצרות יוסף דרוש ד פיסקא עא) דמתן תורה הוא ביומא תליתאי בירחא תליתאי כו' - הכל תליתאי, דעניין התורה - השלישי שמאחד השניות, לכן גם כן העומר דעניינו לאחד השניות (ראה גבורות השם פרק עא ד"ה ובפרק; אוצרות יוסף שם פיסקא מ). לכן בא משלש סאין בשלש קופות ושלש מנלות ואומר שלש פעמים 'שבת זו' 'קופה זו' כו', כמבואר בש"ס מנחות (סג; שם סה).

וזהו גם כן בכתובות (יז), רב שמואל בר רב יצחק מרקד אתלת. דשמחת הזיווג - דהם שניות שמתאחדים, והמאחד הוא השלישי [ובזיווג הוא האלקות שמאחדם - הקדוש ברוך הוא מזווג זיווגים (בר"ר סח, ד), שם י"ק שבאיש ואשה (עיין סוטה יז, ורש"י ד"ה שכינה)], ועל כן ריקד אתלת נגד השלישי שמאחד השנים, ודו"ק.

ומקשה הגמרא: "...אי הכי גבי אביו נמי, אי דאכלה שני חזקה, אמאי לא מהימן, ואי דלא אכלה שני חזקה, פשיטא דלא מהימן".

א) כונתו, בפעם ראשונה בש"ס. ב) בסיפא של המשנה בכתובות: "אם יש עדים שהיה של אביו והוא אומר לקחתיה הימנו - אינו נאמן".

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיוסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושר בעולם העליון"

(הבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באזני חתנו הגדו"צ רבי יצחק מענדל מארגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולהרומות: טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com